

LAM iÑAK

Liburu hau
Eusko Jaurlaritzako
Hezkuntza Sailak
onartu dau.

LAMIÑAK

JUAN MANUEL ETXEBARRIA AYESTA

LAMINTXU

Eragilea: Fermín Iraolagoitia

Egilea: Juan Manuel Etxebarria Ayesta

Marrazkilaria: Jesús Antonio Ruiz

Margoa: Ernio, S. L.

Depósito Legal: BI- 1603-1983

Argitaratzalea: IKA, Euba. Tnoak: 673 04 86 - 673 18 50

Argitaletxea: Ibaizabal

Euskalerriko baserri baten bizi nintzan neure guraso, aitita-amama eta neba-arrebekin. Negua heldu zan eta egunak laburtu egin ziran.

Iluntzetan, ikastolako lanak amaitu eta gero, behesuaren ondoan egoten ginan aitita eta amaren kontuak entzuten.

Edurra egiten eban egun baten, sukaldean gengozan danok; aita artoak zuritzen, aitita indabak garantzen, ama aparia gertatzen, amama goruetan eta gu, hiru neba-arrebok, behesuaren ondoan esnea jagoten ganaz egin ez eian.

Orduan amamak esan euskun: "Esnea egosten dan bitartean gogora etorri jatan ipuin bat kontaktu behar deutsuet".

Garandu: Garaauak apartatu.

Goruetan: Haria egiten.

Ganaz egin: Ganetik jausi.

"Mendi arteko baserri polit baten neska gaztxu bat bizi zan eta ikastolara oinez joaten zan ataju batetik. Egun baten ikastolatik etxerantz joiala, erreka ondoan lamiñak ikusi ebazan orraztutene.

—Amama, zer da LAMIÑA? —galdetu geuntsan—.

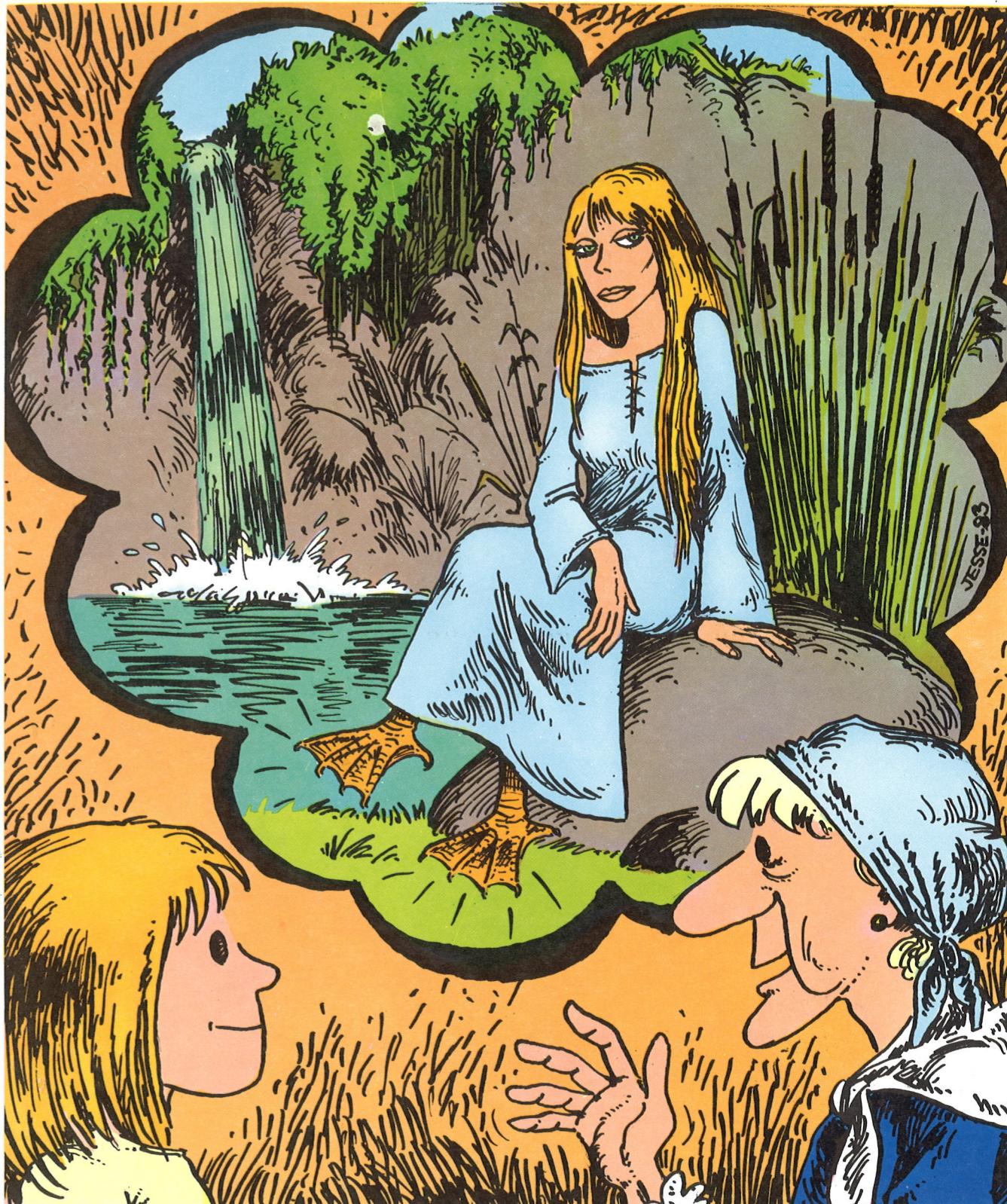
—Ba, nik ez dot inoiz ikusi lamiñarik baina nire gurasoak esaten eusten emakume berezi batzuk ei zirala; garriz gora emakumeak eta garriz behera arrainak edo ahateak, eta egun eguzkitsuetan erreka ertzetan uleak orraztu eta uleak orraztu egoten ei zirala, esnea ere asko gustatzen ei jakela, ederrak eta politak ei zirala baina pertsonak ikusiz gero uretara saltu egiten ei ebela.

Berezi: Espeziala.

Ahatea: Patoa.

Garriz behera: Garritik behera.

Ertza: Bazterra.

Eta esaten ibili nazen legez, neskatxu horrek erreka ertzean lamiñak ikusi ebazanean, ixilik joan zan eurenganantz, katua sagua arrapatzen baino astiroago baina dana alperrik, lamiñak neskatxua ikusiz batera uretara sartu ziran.

Orduan neskatxua penaz beterik geratu zan lamiñak ezin ebazalako ikusi, baina halako baten lurrera begiratu eban eta urre gorrizko orrazi bat ikusi eban. Hartu orrazia eta etxera joan zan pozpozik.

Gaba heldu zanean, neskatxua, beti legez, lo egiten joan zan urre gorrizko orrazi eta guzti eta pozik baino pozago egoan. Baina eleizako "Aimariak" entzun eta gero, bere logelako leihoan zarata berezi batzuk entzun ebazan eta bildurtu egin zan.

Ikusiz batera: Ikusita arin.

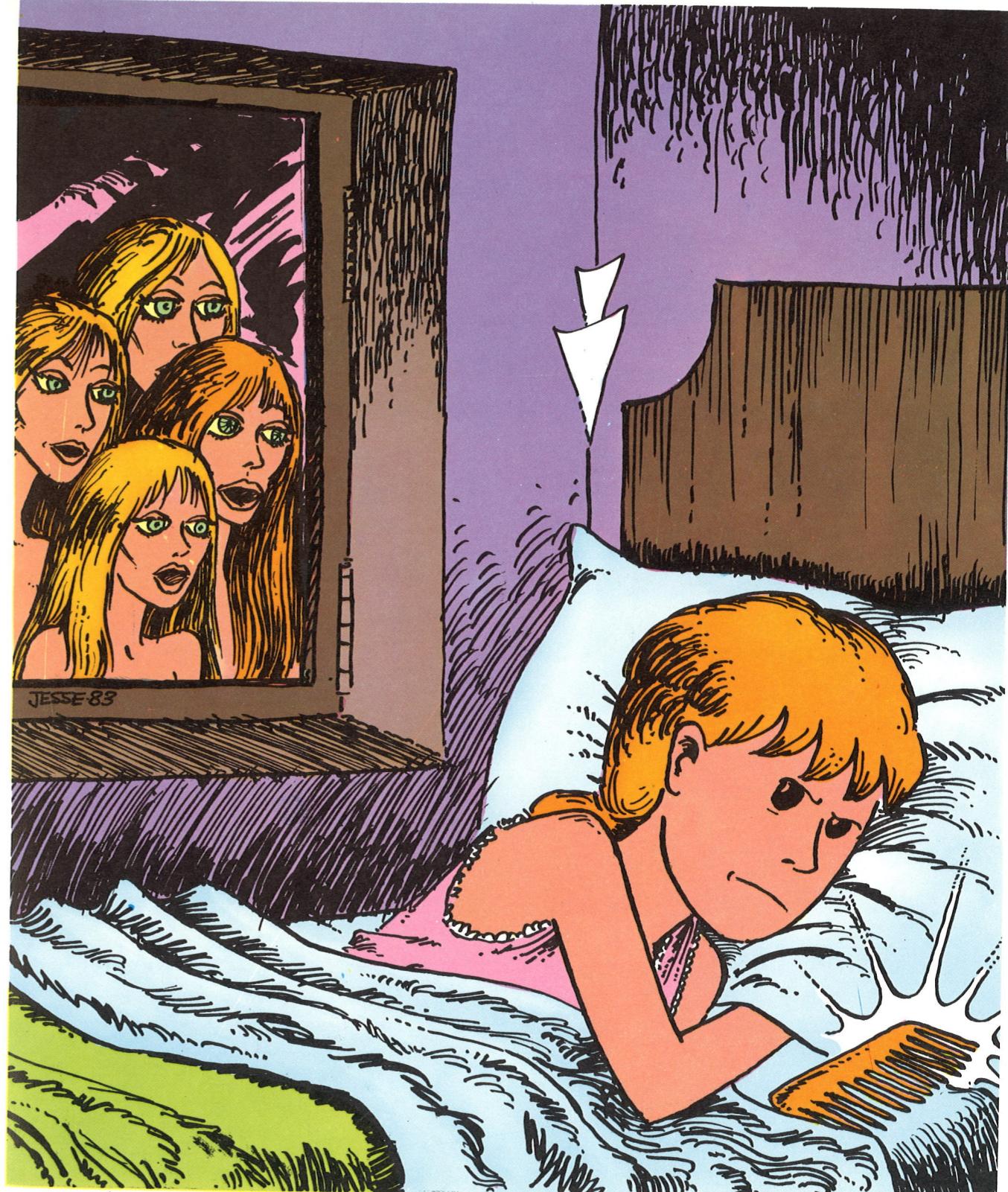
Aimariak: Iluntzean eleizetan joten diran kanpaiak.

Baina halan eta guztiz ere leihora jagi zan eta alde guztieta begiraturik ez eban ezer ikusi. Orrazia eskuetan eukan eta barriro sartu zan ohean. Handik lasterrera, erdi lo egoala, ostera ere zarata bereziak eta oraingoan əbesti bildurgarri bat ere entzun eban:

"Neska lapur itsusia
hau da zure desgrazia
lo ondo egin gura badozu
emon guri orrazia"

Bildurgarri: Bildur handikoa.
Itsusia: Motza.

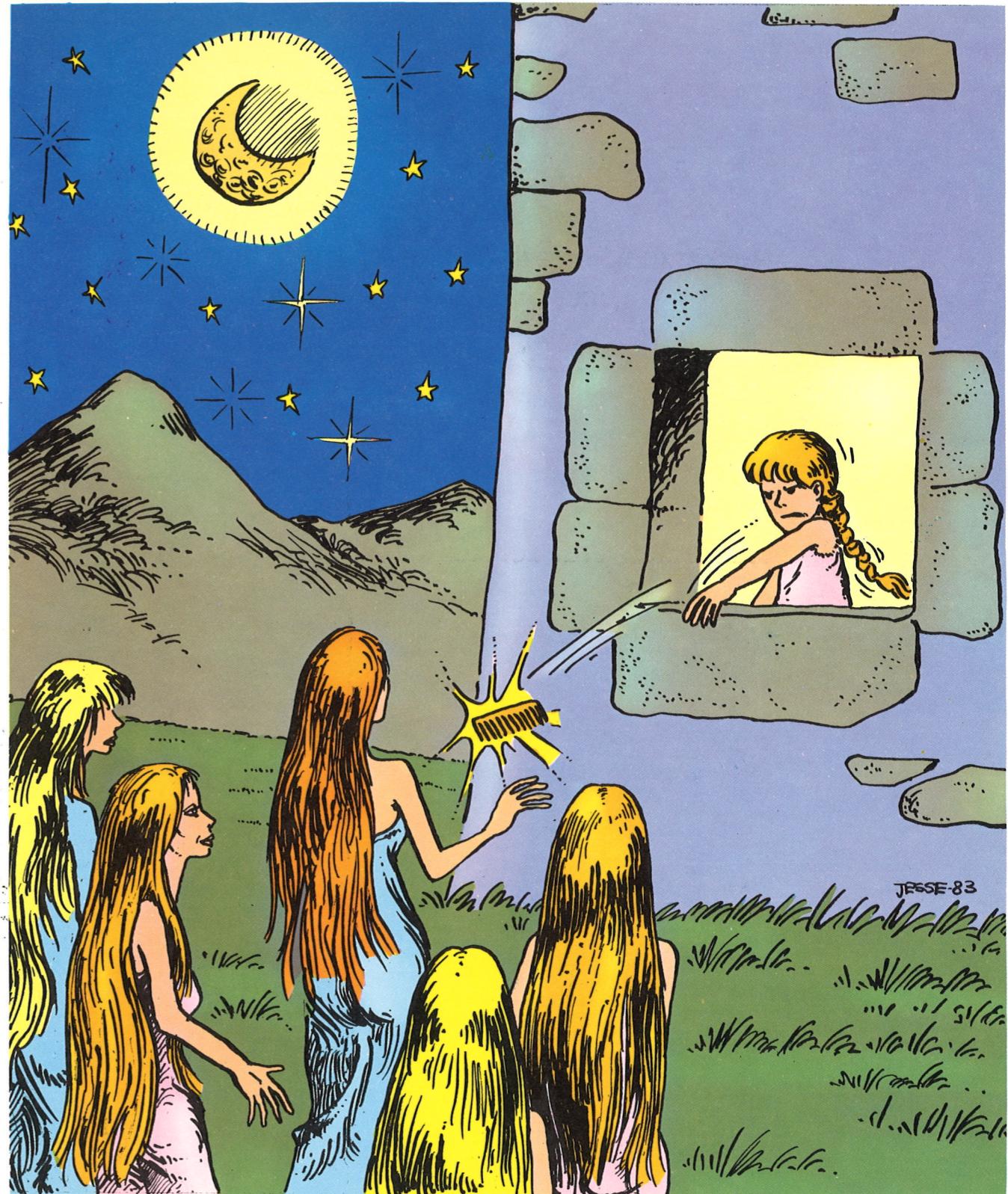

Neskatxuak orrazia maite ebanez, entzunak entzunda ere ez eban nahi bere orrazia galtzea eta lorik egin barik joan zan ikastolara.

Egunez lasai eta erdi lotan egon zan gure neskatxua baina hurrengo gaba heldu zanean bardin jazo jakon; gaba guztian zarataka eta abestuten ebilzan lamiñak.

Neskatxua erdi zoraturik egoan eta gehiago pentsatu ere egin barik hartu urregorrizko orrazia eta ahal eban indar guztiarekin bota eban leihotik eta berehalaxe amaitu ziran zarata eta abestiak.

Berehalaxe: Arin.

Egun batzuk igaro ziran eta neskatzua, zuek legez, sutondoan esnea jagoten egoala, tximiniatik LAMINTXU izeneko lamiñatxu bat agertu ei jakon eta esnezaleak ziran legez, esan eutsan neskatzuarri: "Txuria gora, txuria gora". Orduan neskatzuak, esneak ganaz egin baino lehen, esne ontzia su gainetik atera eta eskuetan hartu eban.

Orduan Lamintxuk esan eutsan: "Badakiturre gorriko orraziarekin zer jazo jatzun eta lamiñen bildur zarala, baina tripakada bat esne emoten badeustazu, lamiña guztiak zelan galduko diran esango deutsut".

Esan eta egin. Tripakada esnea egin eta gero Lamintxuk beste lamiña guztiak salatu ebazan esanez:

Txuria: Esnea.

Tripakada: Tripa bete.

Galdu: Desagertu.

Salatu: Txibatu.

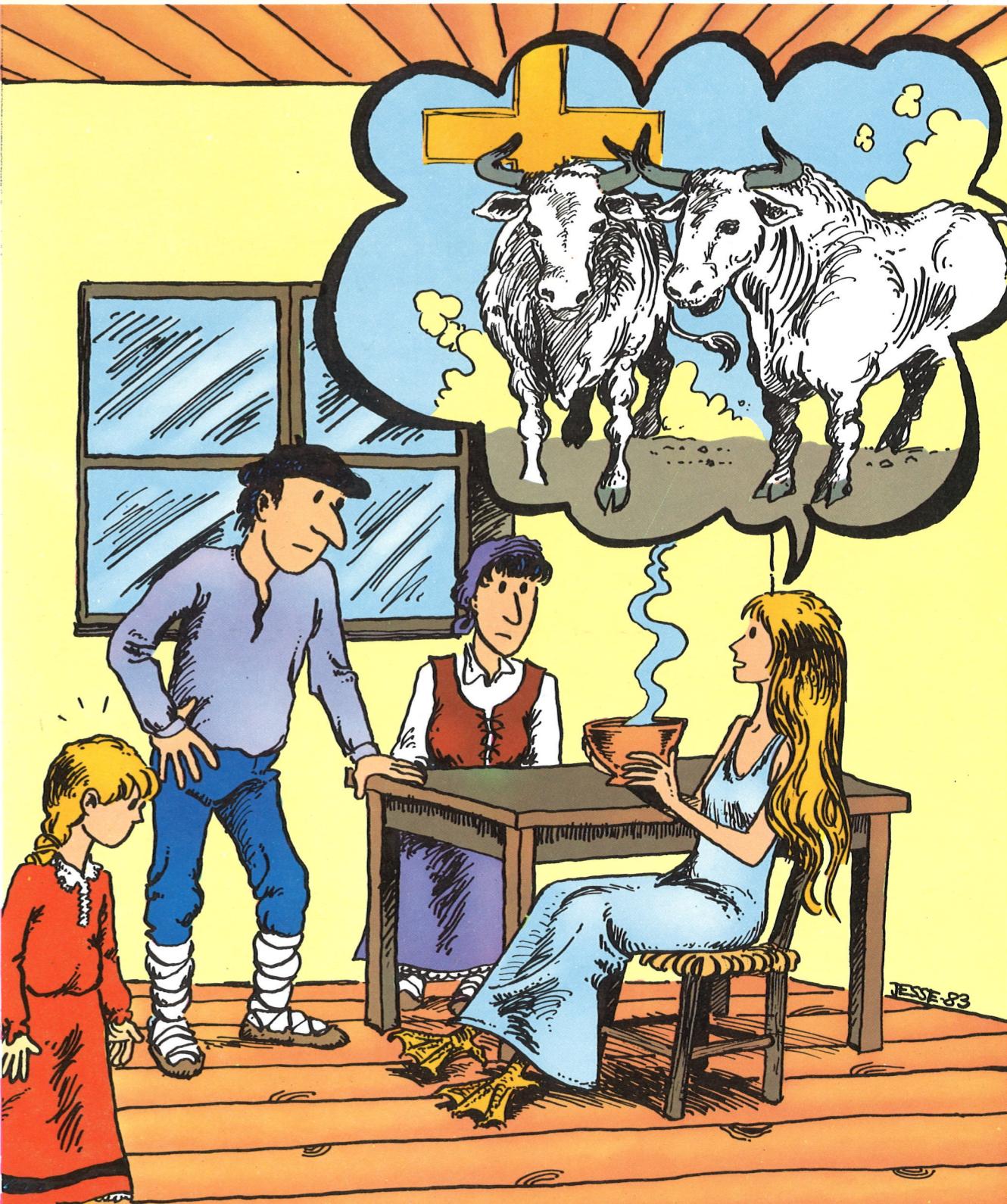
"San Juan egunean jaiotako zekor bikotearekin errekeea tragastuten badozue, lamiña guztiak galduko dira".

Neskatxuak hau entzutean, etxekoei eta herriko guztiei kontatu eutsen.

Urteak joan eta urteak etorri, jaio ziran San Juan egunez zekor biak eta herriko guztien artean hazi ebezan janaririk onenak emonaz indartsuak izateko.

Zekorrak nagusi egin ziranean, hezi egin ebezan errekeea ondo tragastuteko.

Tragasa: Soloa lantzko tresna bat.
Hezi: Domatu.

Udabarriko egun eder baten, herri guztia alkartu zan eta zekor bikotea buztartu, tragasa buztarritik lotu eta hergoienerantz joan ziran errekea hergoienetik helbarrenera tragastuteko.

Hasi ziran errekea tragastuten eta tragašaren hortzeten, odola dariola eta sokorru baten galdu ei ziran betiko lamiña guztiak”.

—Amama, ze ipuin polita, baina zuk sinistuten dozu hori? —esan geuntsan—.

—Bai zera! Nik ez dot sinisten hori baina lehen eta orain ez da bardin.

Buztartu: Buztarria jarri ganaduei.

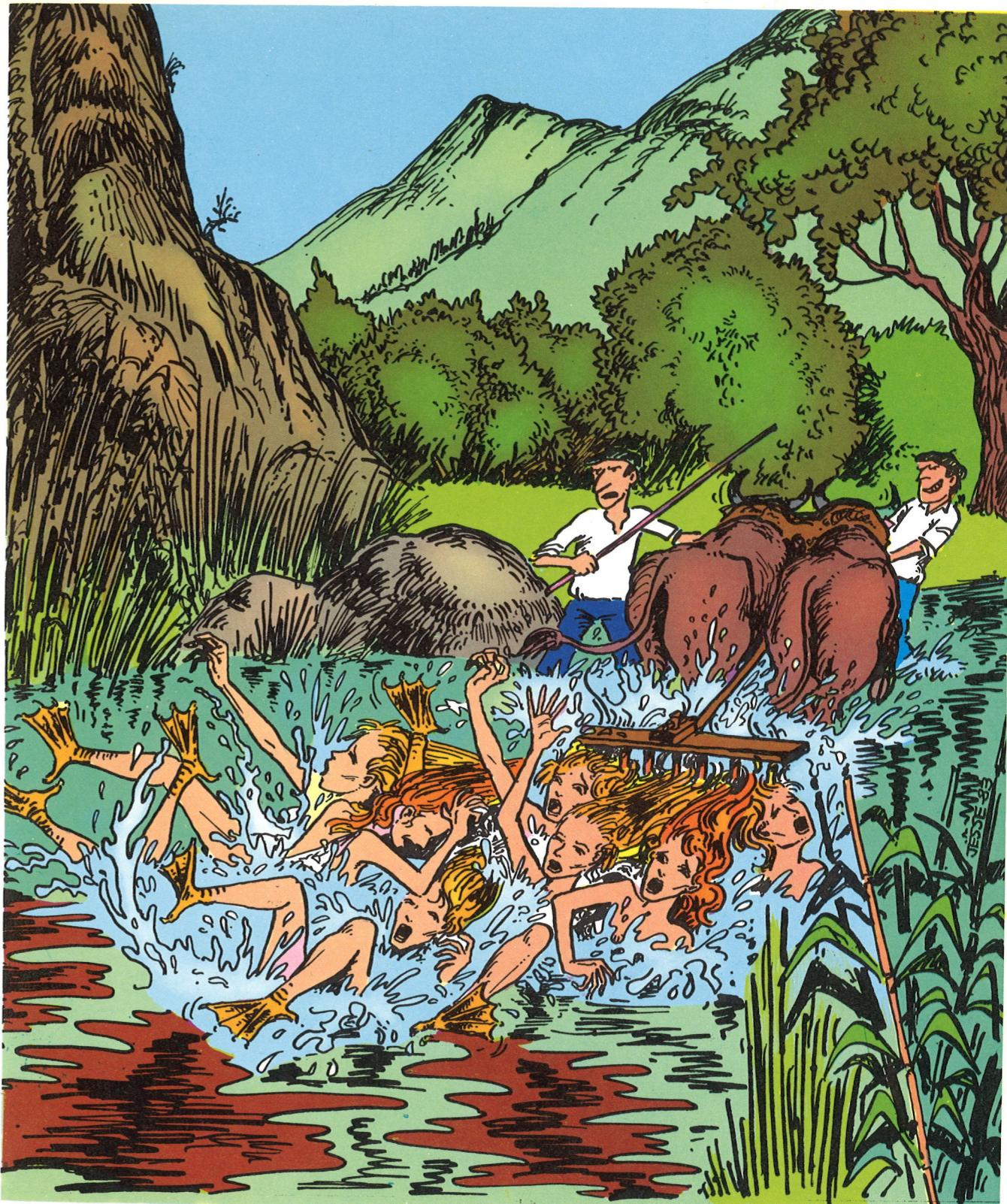
Buztarri: Lanerako ganadu bi alkartzeko erabiltzen dan egurrezko tresna berezia.

Hergoien: Herriaren goiko partea.

Helbarren: Herriaren beheko partea.

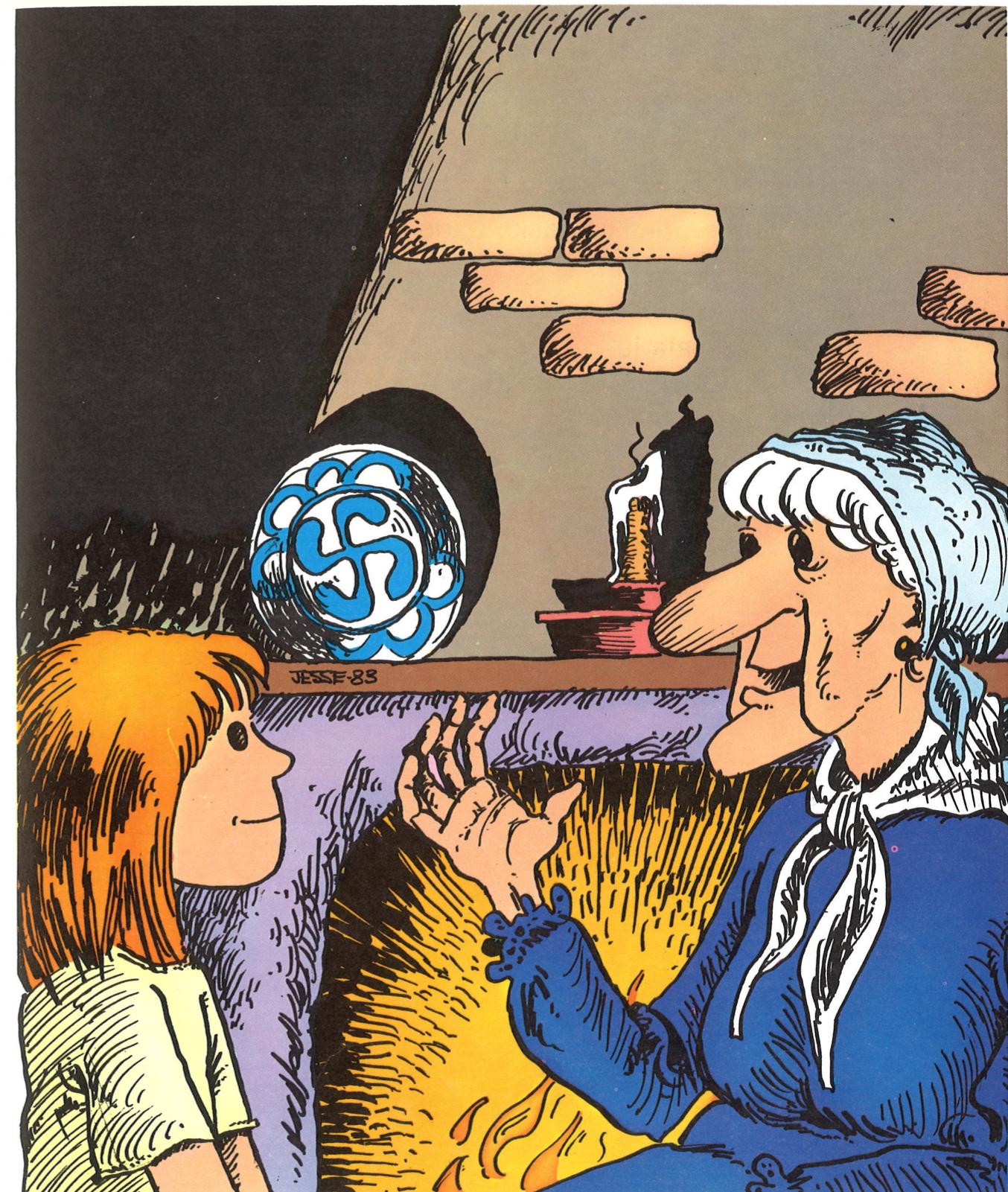
Hortza: Hagin.

Dariola: Jausten.

Orain adelantu asko dago eta lehen baino gehiago dakigu, baina antzinakoak guk baino gitxiago ekien eta ipuin etan fiatzen ziran. Gaur ostera guk, egiak ez dirala jakin arren, ipuin zaharren bidez antzinakoen bizitza ezagutzen dogu eta alde horretatik interesgarriak dira.

—Amama, hau ipuin hau liburueta dago?
—galdetu geuntsan—.

Begiratu, euskerazko ipuinak asko dira baina zoritzarrez liburueta batzuk bakarrik dagoz. Kontatu asko egiten dira baina idatzi gitxi. Pena handia da. Gu zaharrak gara baina zuok gaztetxuok honlako ipuinak idatzi egin behar zeunkiez, bestela betiko galduko dira.

Guk, hiru neba-arrebok, amamaren esana ondo bete dogu eta entzuten ditugun ipuin guztiak idatzi egiten ditugu, euskal kulturak betiko iraun daian.

Esana: Kontsejua.
Iraun: Jarraitu.

**LAMIÑA ETA
MUTIL GAZTEA**

Erreka polit eta garbi baten ondoko baserrian
mutil gazte bat bizi zan. Langilea zan eta abere
asko eukan bere etxeean.

Egun baten goizean goizetik, harri kanpaiak
jo baino lehenago solora joan zan bere idiekin lurra
lantzen garia ereiteko.

Ilun egoan oraindino baina gure mutil gaztea
lanaren ardureaz aurrera joian idiei tira! tira! esa-
nez.

Halako baten zarata batzuk entzun ebazan
eta bildurtu egin zan, baina piztiren bat izango za-
lakotan aurrera egin eban.

Aurreratxuago joan zanean, iturri baten on-
doan, lamiña pilo bat aurkitu eban.

Abere: Animaliak.

Harri kanpaiak: Goizeko kanpalak.

Pilo: Asko.

Lamiñak ha mutil gaztea ikustean, danen arte heldu eta euren koba zulora eroan eben.

Mutil gaztea bildurturik egoan eta bere burua galdua ikusten eban baekialako abemarietatik goizeko harri kanpaietara lamiñak indar handia eukie-la.

Lamiñak bere inguruan dantzan ebilzala gure mutilari liñoaren abestia abestutea gogoratu jakon denpora pasatzeko harri kanpaiak joteko denpora gitxi falta zan eta. Eta hasi zan abestuten:

Abemariak: Iluntzako kanpalak.
Liñoa: Harria egiteko bedarra.

"Kantatu dagiguzan
liñoaren penak
ezpata honeen hotsean
izanik latzenak;
Alkar ondo hartuta
soiñua neuriturik
gorutzeko nekea
izteko arindurik"..."
... "Euskaldun neskatalak
nekeak harturik
eztabe honetako
gizonen beharrik;
Eurak dira ereila
liño-giariak
ehunla eta iostun
ta gorulariak".

Hotsa: Zarata.

Ehunla: Liño-haria egilea.

Iostun: Josten dauana.

Gorulari: Haria egiten dauana.

Mutil gazteak liñoren abesti hori abestu eta abestu lamiña guztiak poztu ebazan eta konturatu barik eleizako harri kanpaiak jo eben eta berehalaxe lamiña guztiak podere barik geratu ziran legez, koba zulo barruko uretara sartu ziran.

Orduan mutil gazteak bere burua libre ikusi ebanean inguruetara begiratu eban eta han bazter baten orraztutenean egoan lamiña eder bat eskutik hartu eta bere etxera eroan eban.

Lamiñea polita zan baina oso triste egoan behesuaren ondoan. Mutilak berba egiten eutsan baina lamiñeak ez eutsan erantzuten.

Berehalaxe: Arin.

Goiz baten mutil gazteak esnea egosten ipini eban behesuan eta beste zerbait egiten hasi zan. Halakoren baten esnea ganaz hasi zanean lamiñeak esan eban: Txurie goral Txurie gora!

Orduan mutil gaztea asko poztu zan lamiñeak hitz egiten ikasi ebalako eta lagun handiak egin ziran.

Gure mutil gazteak lamiña eder eta ule gorria emaztegaitzat hartu eban eta berarekin ezkontzeko bidean egoan.

Egun baten gure mutil gaztea mezara joan zan eta meza ostean bere lagunekin arda batzuk hartzera joan zan eta lagun batek esan eutsan:

Ganaz: Gainetik jausi.
Txurie: Zuria (esnea).
Emaztegaia: Nobia.

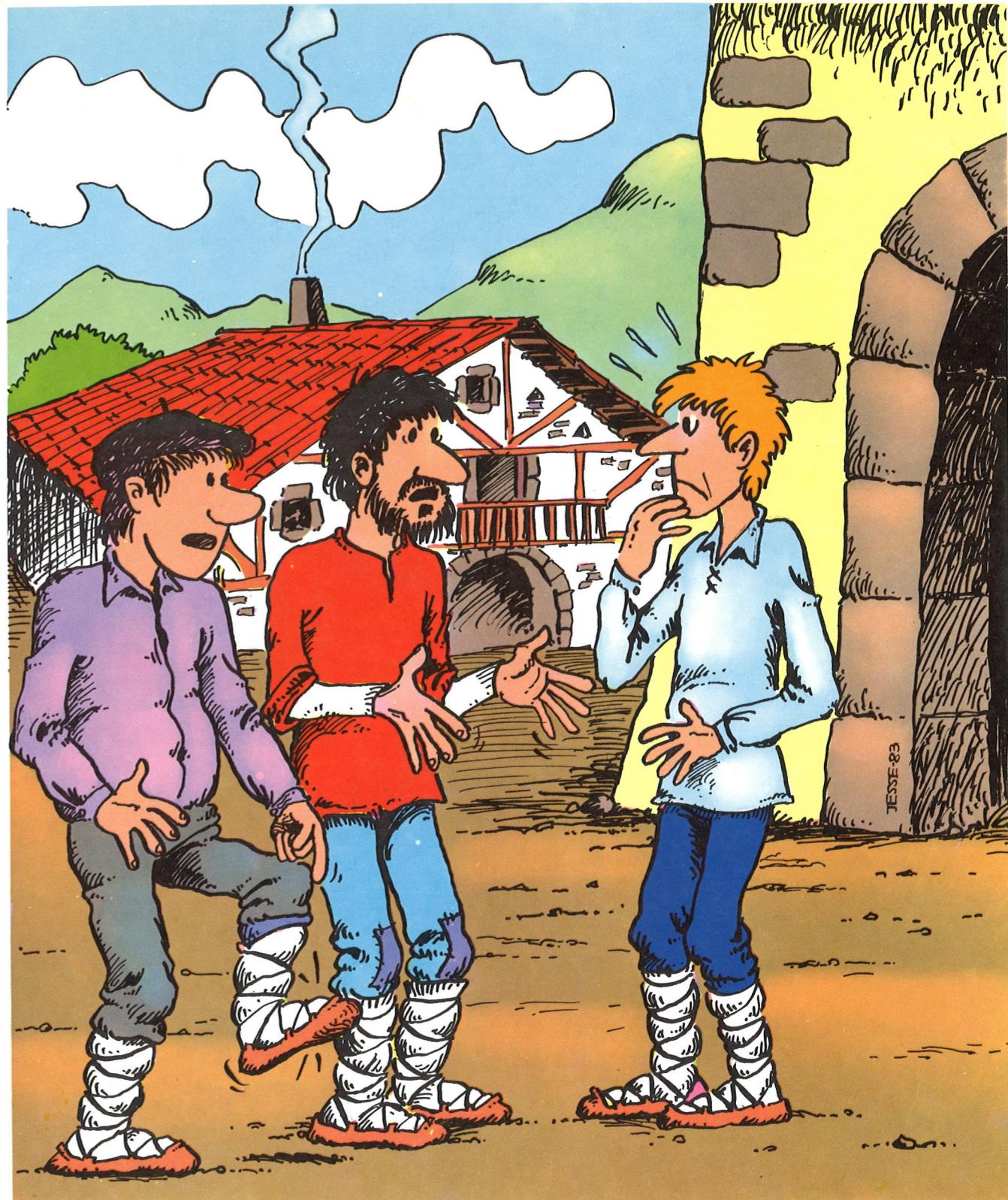
—Kaixo aspaldiko! Badakizu norekin zabilzan?

—Norekin ibiliko naz ba, neure emaztegaiarekin. Eta ez hori bakarrik, laster ezkondu egin behar dot berarekin.

—Zagoz ixilik! Zelan ezkonduko zara ba? Badakizu zelako neskea dan hori? Begiratu deutsazu oinetara?

—Ez, oinetara ez. Gona luze-luzeak erabiltzen ditu eta ez naz konturatu.

Ba begiratu eiozu eta ikusiko dozu. Neska polit hori ez da neskea, lamiñea baino.

Mutil gaztea sinistu ezinik geratu zan eta broma bat zalakotan egoan eta etxera joan zan egia ala guzurra zan jakiteko gogo handiaz.

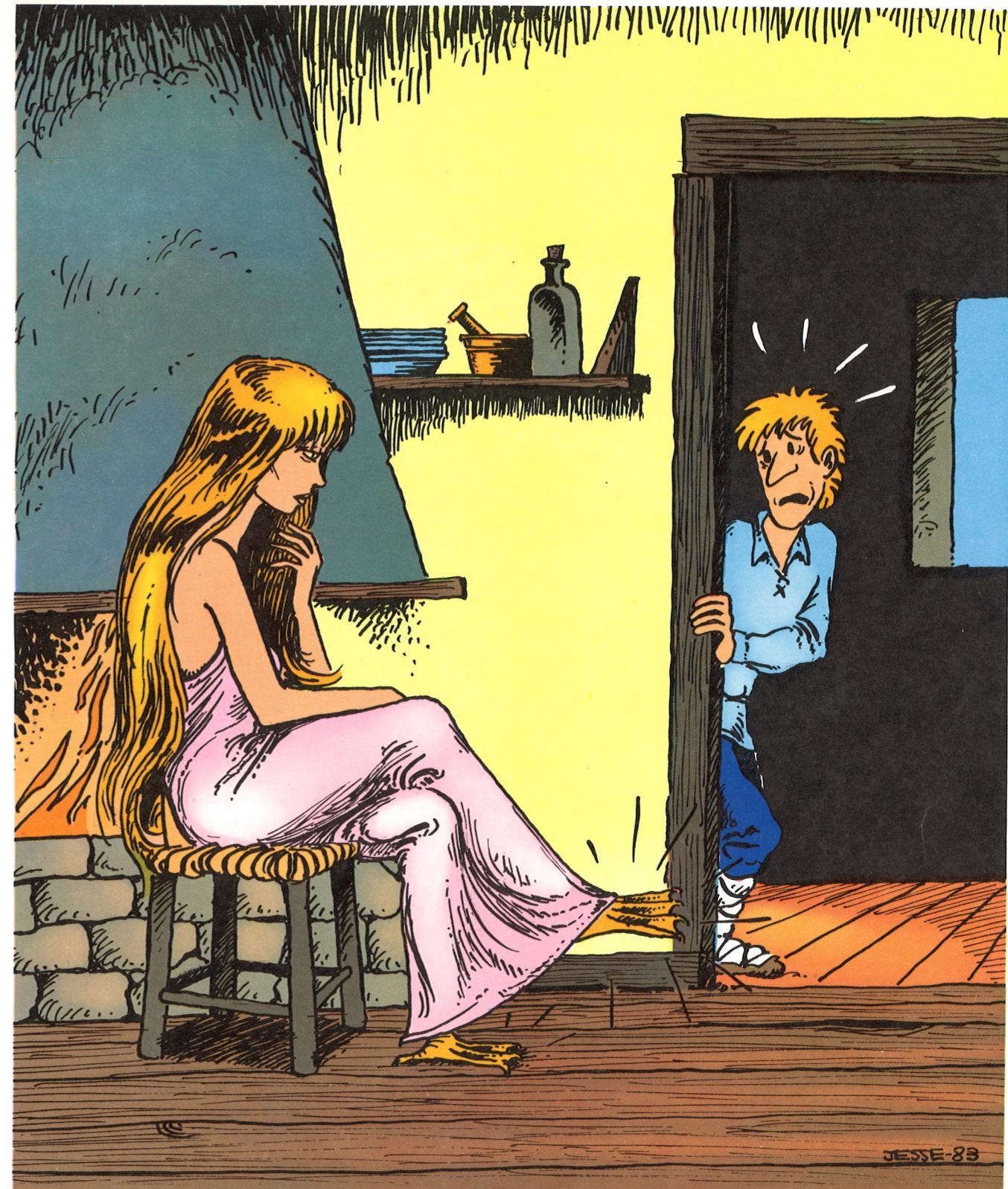
Etxera heldu zanean bere emaztegai ule gorri ederrari oinetara begiratu eutsan eta egia zan, ez eukazan beste neskak eukezan oinak, ahatearen oinak eukazan.

Gure mutil gaztea ezer esan barik bere ohera joan zan eta negar asko egin eban.

Negar eta negar, disgustuaren disgustuaz egun gitxi barru hil egin zan gure mutil gazte mai-temindua.

Ahatea: Patoa.

Mai-temindua: Enamoratua.

Hurrengo egunean ohitura zan legez hiletak egin eutsiezan gure mutil gazteari.

Herriko senide eta lagunen artean andariak aukeratu ebezan eta egurrezko eskilara baten eroan eben mutil hori eleizara.

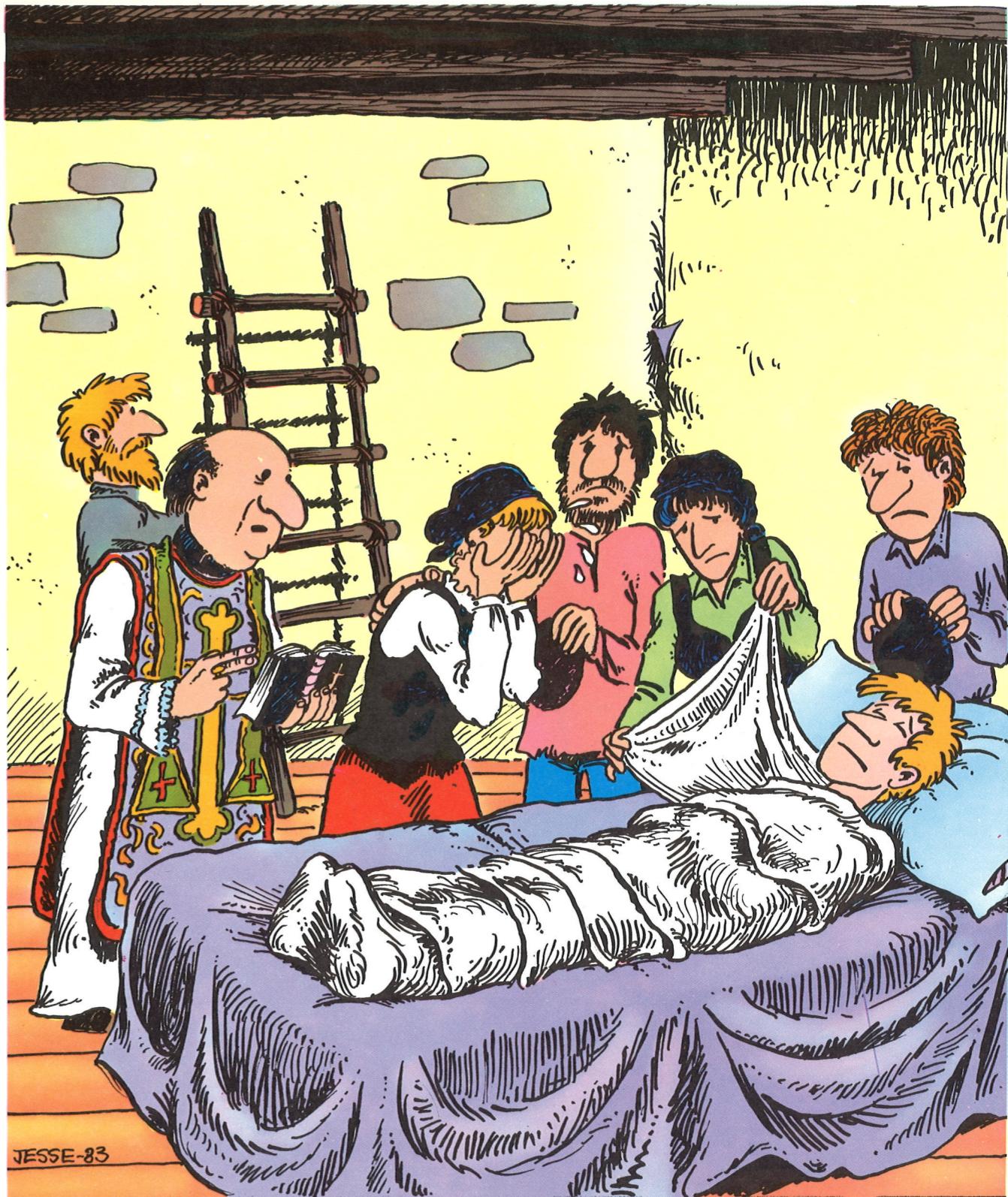
Lamiñea ere maiteminduta egoan eta mutilari azken agurra emoteko hiletetara joatea pentsatu eban.

Lamiñak ezin ziran sartu eleizan horregaitik emaztegai zan lamiñeak mutilaren arimea ohostu nahi eban eleizan sartu baino lehen. Horretarako eleizarantzean emakune artean jarri zan burua makurturik.

Ohitura: Kostunbrea.

Hiletak: Entierrua.

Andariak: Hila lepoan eroaten ebenak.

Herriko jendea ez zan konturatu lamiñea euren artean joanik baina eleizara heltzen egozala abadea konturatu egin zan eta esan eutsen andariei:

"Eleiz-portalera heltzen garanean, ohitura dan legez geratu barik, sartu zaiteze gorpu eta guzti eleizara barrura lamiñeak bere kapea bota eta arimea ohostu ez deion".

Esan eta egin. Heldu ziran eleiz-portalera eta arin baten sartu eben barrura jende guztia ahoa zabalik itzirik.

Jendeak ez ekian zer jazoten zan eta harriturik egoan baina laster konturatu ziran herriko guztiek lamiñearen abiadurea ikusi ebenean.

Gorpu: Gorputz hila.

Ohostu ez deion: Ez ohostuteko.

Arin baten: Oso arin.

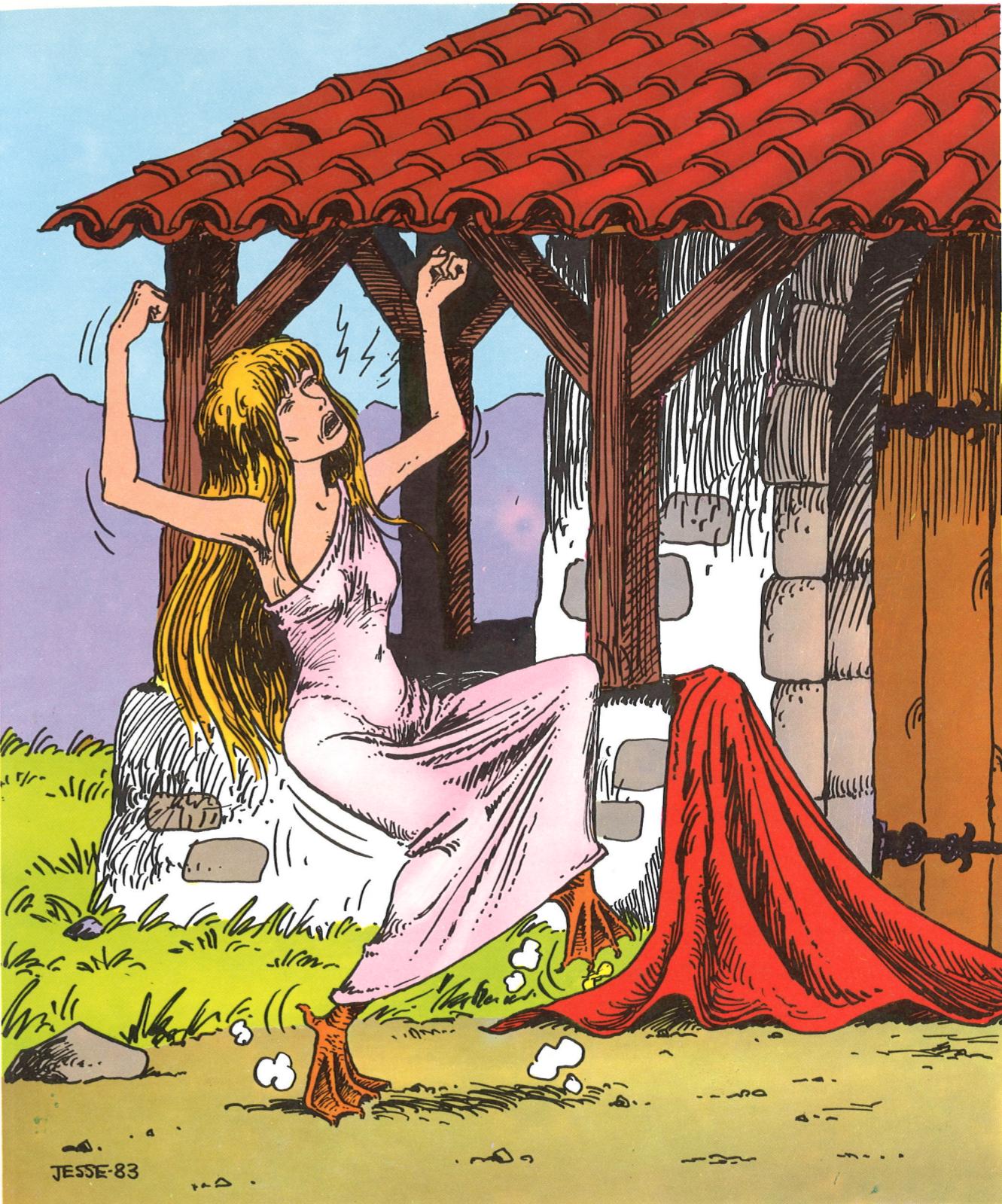
Harriturik: Ikaraturik.

Emakume artetik, arin baino arinago eta zarataka etorren lamiñea. Hartu eban bere kapea eta aidean bota eban mutil gaztearen arimea ohostuteko gogoaz baina berandu zan. Abadearen esanaz mutila barruan egoan.

Lamiñea ezin zan sartu eleizara eta amorruz beterik, zarataka eta negarrez geratu zan eleizako ateetan sartu ezinda.

Ordutik hona herriko mutilak zuhurrago ibiliziran eta ez zan inor gehiago lamiñekin maitemindu.

UMEENTZAKO IPUIN-TXORTA

- 1.—MARI ANBOTON ETA GORBEAN, Juan Manuel Etxebarria
- 2.—BAKOITZARI BERA, Ramón Etxebarria
- 3.—TXOLINTXU ETA NEKANETXU, Bibiñe Pujana - L. C. Abeal
- 4.—KARRAMARROEN IBILALDIA, Felix Zubiaga
- 5.—FRAKOTE IKERLARI, Ana Arruza
- 6.—MARI ANBOTOKOREN IBILALDIAK, Josu Penades Bilbao
- 7.—KUKUAMETS, Juantxu Rekalde
- 8.—BASAJAUNAK, Juan Manuel Etxebarria
- 9.—AMAMAREN ABERETXOAK, Bibiñe Pujana
- 10.—LAMIÑAK, Juan Manuel Etxebarria
- 11.—KUKU PASOTA, Felix Zubiaga
- 12.—TXITXIBURRUNTZI ETA ARATOSTE, Bibiñe Pujana
- 13.—HALABEHARREZ MEDIKU, Felix Zubiaga
- 14.—IBANENTZAKO ARGIA APUR BAT, Edurne Urkiola
- 15.—MAINTON ETA PRAISKU, Bibiñe Pujana
- 16.—ABEREAK, Igone Magunagoitia
- 17.—ONDO IKASITAKOAREN AGERBIDEA, Ramon Etxebarria
- 18.—KISMI ETA OLENTZERO, Juan Manuel Etxebarria
- 19.—PERU TA MARIXA, Sabin Barruetabeña
- 20.—PERU TA MARIXA, Sabin Barruetabeña
- 21.—PERU TA MARIXA, Sabin Barruetabeña
- 22.—PERU TA MARIXA, Sabin Barruetabeña
- 23.—ARPEKO MARI, Eusebio Erkiaga
- 24.—SAN MARTINTXO, Juan Manuel Etxebarria